

Dr hab. Marcin Kotras
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki
marcin.kotras@uni.lodz.pl, www.eksoc.uni.lodz.pl

Łódź, 23.12.2025

**Recenzja osiągnięcia naukowego
dr Agnieszki Kwiatkowskiej ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego w
dyscyplinie nauki socjologiczne**

I. Podstawa i przedmiot recenzji

Przedmiotem recenzji jest osiągnięcie naukowe pt. „Przemiany postaw politycznych i orientacji ideologicznych wyborców i elit politycznych w Polsce w XXI wieku” autorstwa dr Agnieszki Kwiatkowskiej, adiunktki w Instytucie Nauk Społecznych Uniwersytetu SWPS w Warszawie, zgłoszone w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie nauki socjologiczne. Osiągnięcie ma formę cyklu trzynastu artykułów (zgodnie z art. 219 ust.1 pkt 2b Ustawy) opublikowanych w latach 2016–2025 w czasopismach krajowych i zagranicznych, w tym w uznanych periodykach takich jak *Democratization*, *East European Politics*, *Polish Political Science Review*, *Res Rhetorica*, *Polish Sociological Review*, *Przegląd Socjologii Jakościowej*, *Studia Socjologiczne* oraz innych wysoko punktowanych czasopismach.

II. Zarys kariery naukowej Habilitantki

Dr Agnieszka Kwiatkowska jest socjolożką polityki związaną obecnie z Uniwersytetem SWPS w Warszawie, gdzie pracuje na stanowisku adiunktki. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie socjologii uzyskała w 2016 roku. Jej kariera naukowa rozwijała się od udziału w dużych projektach zespołowych (również międzynarodowych) do samodzielnego prowadzenia projektów naukowych i

budowania własnego programu badawczego dotyczącego przemian demokracji. Stopniowo przesunęła ona główny punkt ciężkości od klasycznej socjologii wyborów w stronę badań nad partiami, instytucjami oraz parlamentarnym dyskursem o demokracji, wykorzystując coraz bardziej zaawansowaną metodologię. Równolegle rozwijała działalność dydaktyczną, projektową oraz współpracę międzyinstytucjonalną i międzynarodową w zespołach badawczych.

III. Charakterystyka cyklu trzynastu artykułów

Analiza trzynastu artykułów pokazuje, że Habilitantka realizuje spójny program badawczy, który można streścić w trzech powiązanych wątkach: [1] rekonstrukcja orientacji politycznych i ich zakorzenienia społecznego; [2] analiza relacji między ramami instytucjonalnymi a praktykami politycznymi; [3] badanie dyskursywnego wymiaru demokracji. Trzonem cyklu są pytania o to, jak w Polsce wytwarzany i przekształcany jest porządek demokratyczny – na styku orientacji obywateli, działania instytucji oraz języka elit politycznych. Można także zaobserwować ewolucję warsztatu badawczego – od klasycznych metod badań sondażowych ku metodom analizy danych tekstowych – oraz stopniowe ugruntowywanie autorskiego podejścia teoretycznego, które łączy perspektywę instytucjonalną z analizą dyskursu. Poniżej przedstawiam charakterystykę cyklu w kolejności tekstów zaproponowanej przez Habilitantkę w przesłanej dokumentacji.

Artykuł 1: A. Kwiatkowska, M. Cześniak, M. Żerkowska-Balas, B. Stanley (2016), „Ideologiczna treść wymiaru lewica–prawica w Polsce w latach 1997–2015”

Analiza otwierająca cykl bada ewolucję wymiaru lewica–prawica na podstawie danych PGSW z lat 1997–2015. Autorzy dowodzą, że dychotomia ta pozostaje użytecznym drogowskazem politycznym, choć jej treść przesuwana się od kwestii kulturowych ku europejskim i ekonomicznym. Kluczowym wnioskiem jest wykazanie „partyjnego” charakteru tej skali oraz postępujący zanik lewicowości jako orientacji masowej. Wartość artykułu opiera się na precyzyjnym zbadaniu trzech komponentów identyfikacji: ideologicznego, strukturalnego i partyjnego. Dowiedzenie, że dla wymiaru lewica–prawica dominujący jest komponent partyjny – czyli postrzeganie pozycji własnego ugrupowania – stanowi istotny wkład w zrozumienie specyfiki rodzimej polityki. Pewnymi ograniczeniami dla diachronicznych zestawień mogą być zmieniający się zestaw pytań stosowanych w poszczególnych falach badania, jak też zmienne natężenie zjawiska polaryzacji. Należy jednak podkreślić, że te ograniczenia są w tekście jasno zarysowane i nie podważają głównych konkluzji artykułu.

Artykuł 2: M. Żerkowska-Balas, I. Lyubashenko, A. Kwiatkowska (2016), „Determinanty preferencji wyborczych: Polska w latach 1997–2015”

W tekście analizowana jest stabilność determinant preferencji partyjnych polskich wyborców w latach 1997–2015. Wykorzystano w niej analizy statystyczne (modele regresji logistycznej) porównujące wpływ z jednej strony orientacji ideologicznych, z drugiej – pozycji społeczno-demograficznej jednostek. Modele pokazują trwałość związków między cechami socjodemograficznymi (wiek, wykształcenie, religijność) a preferencjami wobec głównych partii. Artykuł stanowi ważne ogniwo programu badawczego nad zakorzenieniem systemu partyjnego.

W artykule poddano krytyce tezę, jakoby polska oś konfliktu ewoluowała od sporów światopoglądowych ku ekonomicznym. Analiza danych z ostatnich 25 lat potwierdza, że najważniejszymi czynnikami wyborczymi pozostają status społeczny i tożsamość religijna, a nie postulaty gospodarcze. Wyniki te wzmacniają argumentację o specyfice postkomunistycznej demokracji i są spójne z przytaczaną w tekście hipotezą „różańcową” K. Jasiewicza, wskazującą na trwałą dominację podziałów kulturowych nad klasowymi.

Artykuł 3: A. Kwiatkowska, P. Pustułka, M. Buler (2024), „Persistence of Abortion Stigma Inscribed in the Legal Framework: The Case of Abortion Attitudes in Poland”

Autorki lokują badania na styku socjologii polityki, prawa i gender studies. Wprowadzają pojęcie „piętna wpisanego w prawo” i argumentują, że restrykcyjne regulacje aborcyjne w Polsce utrwalają hierarchie moralne między różnymi typami sytuacji aborcyjnych, co można odczytać w strukturze opinii publicznej. Mocną stroną artykułu jest także wykorzystanie wywiadów z kobietami oraz precyzyjne rozróżnienie typów wskazań aborcyjnych.

Wartościowe jest wprowadzenie i empiryczne uzasadnienie tezy o konwergencji postaw pro-choice i pro-life wokół normatywnych granic wyznaczonych przez prawo z 1993 r., a także pokazanie, że to właśnie piętno aborcji – wzmocnione przez ramy prawne – tłumaczy spadek akceptacji aborcji poza wąskim katalogiem „usprawiedliwionych” wyjątków. Równie istotne jest szczegółowe ukazanie mechanizmów stygmatyzacji w narracjach kobiet, w tym roli, jaką badane same odgrywają w podtrzymywaniu podziału na „porządne matki” i „nieodpowiedzialne dziewczyny”, oraz wykazanie, że ślady piętna są obecne także w postawach deklaratywnie pro-choice.

W artykule o aborcji Autorki momentami wychodzą poza ramy ustaleń empirycznych, wprowadzając normatywną narrację i przechodząc w tryb rzeczniczy, co może osłabiać wrażenie analitycznego dystansu i rodzić pytania o rozdzielenie poziomu opisu od postulatu zmiany społecznej. Z drugiej strony, w tak silnie upolitycznionym i nierównym polu jak debata aborcyjna, tego typu stanowisko badaczek – jasno artykułujących konsekwencje restrykcyjnych regulacji i stygmatyzacji – można uznać za istotną formę

odpowiedzialności publicznej socjologii, wnoszącej do sporu głos oparty na danych i doświadczeniach badanych kobiet.

Artykuł 4: A. Kwiatkowska (2018), „Poglądy – sympatie partyjne – wiedza polityczna. Przewidywanie zachowań wyborczych w wyborach parlamentarnych w 2015 roku”

Autorka integruje podejścia „issue voting” i identyfikacji partyjnej z wymiarem wiedzy politycznej, traktowanej jako specyficzny kapitał obywatelski. Pokazuje, że powiązanie między poglądami programowymi a wyborem partii jest silne głównie wśród wyborców o wysokiej wiedzy politycznej, podczas gdy większość elektoratu opiera się na uproszczonych praktykach wnioskowania. Artykuł spełnia wysokie standardy metodologiczne, wnosi oryginalny wkład do zrozumienia roli wiedzy politycznej i emocji w kształtowaniu zachowań wyborczych w Polsce oraz umiejscawia polski przypadek w szerokiej, międzynarodowej debacie o kryzysie reprezentacji i „plemiennym” charakterze współczesnej polityki.

Warto zatrzymać się w tym miejscu przy rozumieniu wiedzy politycznej. Obok klasycznego, testowalnego wymiaru wiedzy politycznej – mierzonego poziomem znajomości instytucji, procedur, programów i faktów politycznych – można także mówić o jej wymiarze funkcjonalnym, odnoszącym się do tego, jak dana wiedza jest zakotwiczona i realizowana w codziennych praktykach, języku i orientacjach obywatelskich. Przyjęcie takiego podejścia prowadzi do tezy, że nie istnieje jedna, uniwersalna „wiedza polityczna”, lecz raczej wiele jej form – pluralne, „wiedze polityczne”, zależne od pozycji społecznej, doświadczenia i stylu obywatelstwa. W tym ujęciu, deficyt wiedzy nie musi być wyłącznie oznaką braku kompetencji, ale może wynikać z alternatywnych sposobów rozumienia polityki i zakorzenienia obywatelskiego.

Artykuł 5: A. Kwiatkowska, M. Cześniak (2020), „Electoral System, Political Knowledge and Voter Turnout – Complex Liaisons”

Autorzy wykorzystują reformę ordynacji w wyborach samorządowych 2014 r. jako naturalny quasi-eksperyment, porównując pary miast z ordynacją większościową i proporcjonalną. Zastosowanie propensity score matching i dwóch fal badań terenowych stanowi dużą wartość metodologiczną. Najważniejszym ustaleniem jest pokazanie, że efekty zmiany systemu wyborczego dla wiedzy (czy w zasadzie w tym kontekście „mikrowiedzy”) i frekwencji są umiarkowane, co stanowi korektę wobec części publicystycznych (i politycznych) narracji o „cudownym i leczniczym” wpływie JOW-ów. Prezentowane w tekście wyniki – szczególnie bardzo niski poziom wiedzy o systemie wyborczym (również wśród radnych) oraz brak wyraźnego „uzdrawiającego” wpływu FPTP na frekwencję – stanowią

ważny argument w dyskusji o reformach ordynacji i jakości demokracji lokalnej. W zakończeniu podkreślono, że relacje między systemem, wiedzą i frekwencją są złożone, a wiele efektów jest słabych lub warunkowych. Autorzy nie „naciągają” wyników do prostych tez o wyższości PR czy FPTP, tylko pokazują ambiwalencje i ograniczenia.

Artykuł 6: R. Markowski, A. Kwiatkowska (2018), „The Political Impact of the Global Economic Crisis in Poland: Delayed and Indirect Effects”

Tekst wpisuje polskie doświadczenie kryzysu gospodarczego w debatę o opóźnionych i pośrednich skutkach szoków ekonomicznych dla demokracji. Autorzy proponują interpretację, zgodnie z którą kryzys nie wywołał natychmiastowego załamania poparcia dla instytucji, lecz przyczynił się do stopniowej erozji legitymizacji i otwarcia przestrzeni dla dyskursów populistycznych. Próba powiązania zmian w normatywnych wizjach demokracji (wymiar redystrybucyjny) z późniejszym sukcesem PiS i łatwością wprowadzania zmian ustrojowych stanowi ciekawy wkład interpretacyjny – zwłaszcza że bazuje na danych o zbliżeniu się partyjnej elity do preferencji elektoratu w zakresie redystrybucji.

Artykuł 7: A. Kwiatkowska (2019), „Institutionalisation without voters: The Green Party in Poland in comparative perspective”

Autorka przedstawia studium przypadku Partii Zieloni w perspektywie teorii instytucjonalizacji partii. Pokazuje paradoks „instytucjonalizacji bez wyborców” – formacji, która buduje struktury i współtworzy koalicje, nie uzyskując trwałego zakorzenienia społecznego. Artykuł należy uznać za merytorycznie wartościową i oryginalną pozycję, ważną zwłaszcza dla obszaru badań nad partiami niszowymi (o odgórnej konfiguracji instytucjonalnej) i zieloną polityką w Europie Środkowo-Wschodniej. Jego silną stroną jest umiejętne połączenie teorii instytucjonalizacji z dobrze udokumentowanym studium przypadku oraz osadzenie polskich Zielonych w szerszym kontekście porównawczym.

Artykuł 8: A. Kwiatkowska, V. Muliavka, H. Plisiecki (2023), „Hollowed or redefined? Changing visions of democracy in the political discourse of Law and Justice”

W tym przypadku analizowana jest ewolucja dyskursu Prawa i Sprawiedliwości dotyczącego demokracji. Wykorzystano do tego duży korpus wystąpień parlamentarnych (291 tysięcy). Autorzy pokazują, że PiS nie odrzuca pojęcia demokracji, lecz redefiniuje je w duchu wyborczo-majorytarnej, natywistycznej wizji, marginalizującej liberalne komponenty systemu. Jest to ważny wkład w debatę o erozji demokracji w Europie Środkowo-Wschodniej. Zgadzam się ze stwierdzeniem Autorów, że to jakościowe badanie pozwoliło na uzyskanie wiarygodnej wiedzy na temat mechanizmów zmiany w interpretowaniu demokracji. Trafne jest także spostrzeżenie wiążące sposoby definiowania/charakteryzowania demokracji

w zależności od tego czy partia rządzi czy znajduje się w opozycji. W tekście autorom udaje się wyjść poza prosty opis instytucjonalnej erozji w stronę analizy symbolicznego wymiaru „demokracji” w oficjalnym (parlamentarnym) języku władzy.

W tradycji teorii demokracji istnieją także nurty, które podkreślają centralność woli większości i priorytet reprezentacji własnego elektoratu – co samo w sobie nie jest jeszcze jednoznacznie „antydemokratyczne”, o ile nie prowadzi do systematycznego naruszania praw mniejszości i demontażu mechanizmów kontroli władzy. W recenzowanym tekście można było nieco wyraźniej rozróżnić między majorytarną koncepcją demokracji (akcentującą mandat większości i reprezentację własnych wyborców) a faktycznym procesem erozji liberalnych zabezpieczeń instytucjonalnych, tak aby nie każde przesunięcie akcentu w stronę reprezentacji większości opisywać jako dowód „regresu/wydrążania/wyjąłownienia” czy „zdrady” demokracji, a jednocześnie wykazać to co narusza substancję demokracji i prawa obywateli.

Artykuł 9: V. Muliavka, A. Kwiatkowska, H. Plisiecki (2025), „In defence of democracy: parliamentary opposition and democratic resilience in Poland”

Tekst stanowi dopełnienie poprzedniego artykułu, koncentrując się na strategiach opozycji parlamentarnej i jej potencjalnym wkładzie w rezyliencję demokracji. Zastosowanie analizy dyskursu połączonej z narzędziami ilościowymi pozwala wyodrębnić różne style obrony demokracji (liberalno-instytucjonalny, proceduralny, moralny) wśród poszczególnych ugrupowań. Silną stroną tekstu jest pokazanie, że opozycja nie jest jednorodna – choć powołuje się na demokrację, czyni to z odmiennych punktów widzenia i nawiązuje do różnych tradycji normatywnych. Część wniosków – zwłaszcza dotyczących wpływu ewolucji dyskursu opozycji na wyniki wyborów – ma charakter interpretacyjny i wykracza poza bezpośrednie dane empiryczne, co autorzy uczciwie zaznaczają. Dodatkowo, operowanie kategorią „obrony demokracji” wymagałoby jeszcze głębszej refleksji o kryteriach, które pozwalają odróżnić „obronę” od instrumentalnej walki partyjnej (zdają sobie jednak sprawę, że to dla badacza dyskursu istotna trudność). Mimo tej uwagi tekst należy uznać za ważny wkład do rosnącej literatury o „agencyjnych” źródłach odporności demokracji.

Artykuł 10: A. Kwiatkowska, K. Chwedczuk-Szulc, B. Bolechów (2022), „Disentangling the Moral Rightness of Securitization: Data Mining of the Process of Framing and Shaping of Poland–United States Relations”

Artykuł łączy teorię sekurytyzacji z metodami data mining i analizą ramowania relacji Polska–USA. Autorzy pokazują, jak relacje sojusznicze są traktowane przede wszystkim jako kwestia bezpieczeństwa i jak w długim okresie dochodzi do erozji moralnej legitymacji takiego uprzywilejowanego ujęcia. Ciekawe jest tu połączenie perspektywy normatywnej z analizą ramowania – autorzy pokazują, jak dyskurs odwołuje się do kategorii wspólnoty wartości, zagrożenia egzystencjalnego czy zobowiązań sojuszniczych.

W tekście niekiedy zaciera się granica między opisem a oceną. Kategoria „słuszności” bywa używana nie tylko jako obiekt badania, ale również jako kryterium oceny samych praktyk politycznych.

Artykuł 11: T. Rawski, A. Kwiatkowska, H. Plisiecki (2024), Retoryka wykluczenia a retoryka uwiarygodnienia: „prawdziwi Polacy” w dyskursie parlamentarnym

W tekście analizowano, jak figura „prawdziwego Polaka” jest konstruowana i zawłaszczana w debacie parlamentarnej. Wykorzystując instrumentarium retoryczne i elementy krytycznej analizy dyskursu, autorzy pokazują, że pojęcia narodowej autentyczności i moralnej wyższości służą delegitymizacji przeciwników i zawężaniu wspólnoty politycznej. Interpretacja toposów ilości, jakości, kolejności, istnienia itp. w odniesieniu do frazy „prawdziwi Polacy” jest przekonująca i dobrze osadzona w przykładach (Czajka, Macierewicz, Pastusiak, Rojek, Chmielowski). Tekst to przykład badań nad nacjonalizmem dyskursywnym, obrazujący go nie jako stałą „ideologię”, lecz jako performatywną praktykę sejmową skutkującą wpisaniem w kategorię polskości ekskluzji. Interesujący jest wniosek, iż definicyjna „mglistość” i ogólnikowość pojęcia „prawdziwy Polak” wydają się być celowo podtrzymywane, aby zwiększyć jego użyteczność jako narzędzia politycznej akredytacji i dyskredytacji przeciwników. W artykule dostrzegalne jest przechodzenie od analizy „dyskursu parlamentarnego”, opartego empirycznie na korpusie wystąpień sejmowych, do formułowania wniosków odnoszonych już do szerszej kategorii „dyskursu publicznego”. Wymagałoby to wyraźniejszego doprecyzowania, w jakim sensie dyskurs parlamentarny jest traktowany jako reprezentatywny lub konstytutywny dla szerszego dyskursu publicznego oraz jakie są granice uprawnionej ekstrapolacji tych wniosków. Tekst dowodzi ponadto, że Habilitantka porusza się swobodnie w pracy na dużych zbiorach tekstów.

Artykuł 12: A. Kwiatkowska (2017), „Hańba w Sejmie – zastosowanie modeli generatywnych do analizy debat parlamentarnych”

To próba zastosowania generatywnych modeli tematycznych do rekonstrukcji funkcji i kontekstów użycia kategorii „hańby” w polskich debatach parlamentarnych. Habilitantka pokazuje, że odwołania do „hańby” pełnią funkcję moralnej sankcji symbolicznej, wzmacniają granice między „nimi” a „nami” oraz służą eskalacji konfliktu. Walorem tekstu jest połączenie nowoczesnych narzędzi ilościowo-tekstowych z klasycznymi intuicjami socjologii moralności (Durkheim, Sennett, Elias). Artykuł przede wszystkim demonstruje możliwości metodologiczne; w nieco mniejszym stopniu prowadzi do rozwiniętej tezy teoretycznej o roli moralnych afektów w procesie parlamentarnej deliberacji.

Artykuł 13: H. Plisiecki, A. Kwiatkowska (2024), „Discovering Representations of Democracy in Big Data: Purposive Semantic Sample Selection”

Ostatni artykuł w cyklu ma charakter w dużej mierze metodologiczny. Autorzy proponują procedurę doboru celowego próbek tekstu z bardzo dużych korpusów („purposive semantic sample selection”) z wykorzystaniem osadzeń semantycznych, w celu badania reprezentacji demokracji w dyskursie. To istotny krok w kierunku rozwiązania realnego problemu badań „big text data”: jak wybrać podzbiór tekstów, który zachowuje różnorodność semantyczną, a jednocześnie jest możliwy do pogłębionej analizy (przy wykorzystaniu dostępnych dla badaczy narzędzi). Demokracja pełni tu raczej funkcję pola testowego dla metody, dlatego czytelnik zainteresowany bardziej teorią demokracji może odczuwać pewien niedosyt. Dla badaczy metod tekstowych artykuł stanowi za to cenny, oryginalny wkład.

W skład recenzowanego cyklu wchodzi zarówno artykuły współautorskie, jak i teksty jednoautorskie. Razem dokumentują one zdolność Habilitantki do samodzielnego zaprojektowania i przeprowadzenia złożonych analiz. Przewaga prac współautorskich jest typowa dla współczesnej empirycznej socjologii polityki, opartej na dużych projektach zespołowych – i sama w sobie nie może być traktowana jako wada. W świetle całości materiału (autorstwo kluczowych koncepcji, prowadzenie analiz, kierowanie projektami) nie budzi to wątpliwości co do samodzielności i oryginalności dorobku Habilitantki.

Na tle całego cyklu szczególnie warte podkreślenia są te ustalenia Habilitantki, które wprowadzają wyraźne doprecyzowanie istniejących ujęć teoretycznych oraz otwierają nowe perspektywy badawcze. W szczególności warto podkreślić ustalenia, zgodnie z którymi w polskim kontekście oś lewica–prawica jawi się przede wszystkim jako wypadkowa istniejących lojalności partyjnych i zakorzenionych podziałów kulturowych, a nie autonomiczny wymiar struktury ideologicznej. Habilitantka przekonująco pokazuje też, że stopień dopasowania między deklarowanymi poglądami programowymi a faktycznym wyborem partii jest silnie zróżnicowany klasowo i edukacyjnie, gdyż zależy od poziomu wiedzy politycznej rozumianej jako specyficzny, nierówno dystrybuowany kapitał obywatelski.

Na poziomie analizy instytucjonalnej na szczególne wyróżnienie zasługuje wprowadzona przez Autorkę kategoria „instytucjonalizacji bez wyborców” w studium Partii Zieloni, a także oryginalne wykorzystanie normatywnej teorii sekurytyzacji do opisu długotrwałego ujmowania relacji Polska–USA w kategoriach bezpieczeństwa. W badaniach nad dyskursem parlamentarnym ważnym osiągnięciem jest rekonstrukcja sposobu, w jaki PiS przekształca znaczenie demokracji – w kierunku wizji bardziej majorytarnej i narodowo zorientowanej – oraz pokazanie, jak redefinicja ta sprzęga się z orientacjami elektoratu tej partii. Równocześnie Habilitantka ujmuje zróżnicowane repertuary dyskursywne opozycji w obronie demokracji, w tym przejście od logiki „polityki nadzwyczajnej” do „polityki normalnej”. Całość dopełniają

istotne innowacje metodologiczne w obszarze analizy danych tekstowych (*text-as-data*), które poszerzają instrumentarium współczesnej socjologii polityki.

Habilitantka trafnie zauważa, że język parlamentarny nie istnieje już „w próżni”, lecz w gęstej sieci mediów i Internetu. Media pozostają jednak w jej pracach (zgłoszonych jako cykl artykułów) przede wszystkim tłem komunikacyjnym, a nie samodzielnym, zteoretyzowanym aktorem dyskursu, autonomicznym polem władzy symbolicznej, które współdefiniuje, jakie narracje polityczne w ogóle mogą zaistnieć i przebić się do obiegu społecznego. Parlamentarne wystąpienia są konsekwentnie traktowane jako główne, niemal „pierwotne” źródło dyskursu, podczas gdy media – zarówno tradycyjne, jak i społecznościowe – nie zostają opisane jako fundatorzy ram interpretacyjnych, filtrów percepcyjnych czy swoiste „pola produkcji symbolicznej”. Brakuje systematycznej analizy treści medialnych i badań nad medialnym współkształtowaniem polaryzacji, co otwiera ważny, niewykorzystany obszar dalszych badań nad sprzężeniem między językiem elit politycznych a logiką działania współczesnych mediów.

Wybór perspektywy skoncentrowanej na elitach – na dyskursie parlamentarnym, praktykach partii politycznych i dynamice instytucji – był w przypadku Habilitantki rozwiązaniem wewnętrznym spójnym i zgodnym z przyjętymi założeniami teoretycznymi i metodologicznymi: interesowała ją przede wszystkim „odgórne” wytwarzanie porządku demokratycznego oraz sposób, w jaki elity językowo i instytucjonalnie definiują granice tego, co politycznie możliwe i legitymizowane. Z tego punktu widzenia elito-centryczność analiz wynika z jasno określonego punktu obserwacji pola politycznego. Jednocześnie należy zauważyć, że w tak skonstruowanym polu badawczym relatywnie mało miejsca zajmują oddolne praktyki polityczne – w tym praktyki komunikacyjne obywateli, ich uczestnictwo w mediach tradycyjnych i tzw. społecznościowych oraz codzienne sposoby podtrzymywania, negocjowania bądź osłabiania podziałów i polaryzacji. To właśnie ten „dolny poziom” produkcji i cyrkulacji znaczeń politycznych byłby oczekiwanym i ważnym kierunkiem dalszego rozwijania programu badawczego Habilitantki.

Lektura analizowanych artykułów pozwala stwierdzić, że zasadnicza wartość dorobku Habilitantki ma charakter przede wszystkim wyjaśniająco-diagnostyczny, a w drugiej kolejności aplikacyjny. Opracowany przez nią aparat pojęciowy – obejmujący m.in. ograniczoną przestrzeń ideologiczną, porządkujący charakter identyfikacji partyjnych i podziałów kulturowych, rolę wiedzy politycznej jako kapitału, proces erozji i redefinicji demokracji oraz brutalizację i nacjonalizację języka – tworzy spójne ramy interpretacyjne dla zrozumienia współczesnych przemian polskiej sceny politycznej. Choć w cyklu nie są bezpośrednio analizowane takie zjawiska jak rosnące poparcie dla prawicowych ugrupowań, to zaproponowane kategorie pozwalają sensownie interpretować te procesy jako rezultat kumulacji kilku mechanizmów: rozszczepienia wymiaru ekonomicznego i kulturowego, rosnącej roli emocji i polaryzacji afektywnej, selektywnego przechwytywania postulatów socjalnych i narodowych przez różne segmenty

prawicy oraz utrwalonych wzorów antagonizowania obozów politycznych. Podobnie, długotrwały antagonizm między PiS a KO daje się w dużej mierze opisać w kategoriach utrwalonych ram interpretacyjnych, o których pisze Habilitantka: konfliktu o definicję demokracji i narodu, asymetrii wiedzy politycznej oraz sukcesywnie utrwalanych rytuałów moralnego potępienia przeciwnika w debacie parlamentarnej.

W tym sensie dorobek Habilitantki dostarcza silnych narzędzi do wtórnej, pogłębionej interpretacji bieżących zjawisk – umożliwiła zrozumienie, dlaczego określone konfiguracje programowe i językowe znajdują rezonans społeczny – choć sam z siebie nie jest programem bieżącego „prognozowania” wyników wyborów czy poparcia dla konkretnych ugrupowań, zwłaszcza tych, które zyskały na znaczeniu już po okresie objętym analizowanymi danymi. Wartość aplikacyjna pojawia się tam, gdzie Habilitantka formułuje wnioski dla praktyki – np. w zakresie roli wiedzy politycznej i edukacji obywatelskiej, skutków reform instytucjonalnych czy normatywnych granic traktowania relacji sojuszniczych wyłącznie w kategoriach bezpieczeństwa.

W badaniach Habilitantka konsekwentnie uwzględnia klasycznie rozumiane wskaźniki zróżnicowania społecznego – wykształcenie, status zawodowy, dochody, wielkość miejscowości, sektor zatrudnienia – oraz pokazuje ich istotny wpływ na preferencje partyjne, poziom wiedzy politycznej i wzory uczestnictwa. Jednak kategoria klasy nie zostaje rozwinięta jako samodzielna rama interpretacyjna, w większym stopniu zastępuje ją pojęcie wiedzy politycznej i kompetencji obywatelskich jako specyficznego kapitału, który przecina klasyczne podziały społeczno-ekonomiczne. Można zatem powiedzieć, że dorobek Habilitantki dobrze dokumentuje klasowy wymiar nierówności politycznych na poziomie wskaźników, ale nie rozwija w pełni potencjału teorii klasy jako odrębnego, pogłębionego narzędzia analizy – co pozostawia interesujące pole do dalszych badań łączących jej ustalenia z nowszą refleksją nad klasami, frakcjami klasowymi i kapitałami w polu polityki.

W kilku tekstach – zwłaszcza w artykułach wykorzystujących zaawansowane techniki *text-as-data* („Hańba w Sejmie...”, „Hollowed or redefined? Changing visions of democracy in the political discourse of Law and Justice”, „In defence of democracy: parliamentary opposition and democratic resilience in Poland”, „Disentangling the Moral Rightness of Securitization...” czy metodologicznym „Discovering Representations of Democracy in Big Data: Purposive Semantic Sample Selection”) – widoczne jest pewne metodologiczne przeciążenie logiki wyvodu. Znaczne partie tekstu poświęcone są opisowi parametrów modeli, procedur doboru próby, technicznych szczegółów estymacji czy sposobów walidacji, co niewątpliwie świadczy o wysokich kompetencjach Autorki, ale równocześnie ogranicza przestrzeń dla socjologicznej interpretacji wyników, ich zanurzenia w szerszym kontekście instytucjonalnym i doświadczeniach aktorów społecznych. Czytelnik momentami ma wrażenie, że obcuje przede wszystkim

z demonstracją sprawności obliczeniowej i statystycznej, a dopiero w drugiej kolejności z pogłębioną analizą socjologiczną badanych zjawisk (demokratycznego backslidingu, rezyliencji, sekurytyzacji czy sporów moralnych). Wydaje się, że bardziej selektywne eksponowanie detali technicznych (również na poziomie redakcji tekstu) i mocniejsze wyeksponowanie warstwy interpretacyjnej pozwoliłoby lepiej zrównoważyć w tych pracach „metodologię” i „socjologię”. Jednocześnie, biorąc pod uwagę dobrze rozpoznawane w socjologii deficyty metodologiczne – zwłaszcza w obszarze precyzji operacjonalizacji, trafności narzędzi pomiaru oraz transparentności procedur analitycznych – należy wyraźnie podkreślić, że praca wykonana przez Habilitantkę w tym zakresie zasługuje na docenienie. Systematyczne dopracowywanie wskaźników, budowa i udostępnianie korpusów danych oraz rozwijanie procedur selekcji semantycznej i modelowania tematycznego realnie podnoszą standardy badań empirycznych w socjologii polityki. Nawet jeśli momentami prowadzi to do nadmiernego rozbudowania warstwy technicznej kosztem „oddechu” interpretacyjnego, to z punktu widzenia dyscypliny jest to ważny wkład w uszczegóławianie i profesjonalizację warsztatu badawczego, który może być następnie wykorzystywany przez badaczy o jakościowym profilu. Ustalenia Habilitantki to bowiem dobrze przygotowane zaplecze zawierające: mapy ram znaczących, uporządkowanych kategorii oraz wstępny wgląd w doświadczenia aktorów, które następnie można rozwijać w duchu *Verstehen* – przez jakościowe badania życia codziennego, biografii i praktyk politycznych.

IV. Wkład teoretyczny i empiryczny cyklu

Cykl trzynastu artykułów wnosi istotny wkład do socjologii polityki oraz pokrewnych subdyscyplin (socjologia demokracji, studia nad dyskursem politycznym). Habilitantka, poprzez swoje prace, doprecyzowuje i rozwija szereg pojęć oraz koncepcji teoretycznych ważnych dla zrozumienia polskiej polityki. Przykładowo, badając wymiar lewica–prawica, pokazuje jego uwarunkowanie przez identyfikacje partyjne i podziały kulturowe, przez co lepiej rozumiemy specyfikę orientacji ideologicznych w polskim społeczeństwie. Wprowadza również nowe kategorie analityczne lub rozwija istniejące: wspomniana „instytucjonalizacja bez wyborców” (na gruncie teorii partii) jest koncepcją oryginalną, ilustrującą problem słabości zakorzenienia nowych ugrupowań w społeczeństwie. Innym przykładem jest twórcze zastosowanie normatywnej teorii sekurytyzacji do analizy dyskursu sojuszniczego – Habilitantka przenosi tę teorię z poziomu abstrakcyjnego na grunt empiryczny, poszerzając jej zastosowalność i wskazując na problem erozji moralnej legitymacji narracji bezpieczeństwa. Bardzo wartościowym elementem jej dorobku jest też podkreślenie dyskursywnego wymiaru regresu demokratycznego – prace o redefinicji demokracji przez PiS czy o brutalizacji języka parlamentarnego pokazują, że kryzys demokratyczny to nie tylko zmiany instytucjonalne, ale również przekształcenia języka i symboli politycznych. Można postulować natomiast silniejsze powiązanie analiz dyskursu z tradycją jakościowych badań nad narracjami i filtrami

poznawczymi. Naturalnym rozwinięciem byłoby szersze wyjście ku jakościowym badaniom zjawisk (w duchu close reading) analizowanych dotąd głównie na podstawie korpusów tekstowych.

Zaproponowane przez Autorkę ramy pojęciowe tworzą spójny aparat interpretacyjny dla badania przemian politycznych w Polsce po 2015 roku. Habilitantka rzadko poprzestaje na prostym przywołaniu teorii z literatury – częściej wydobywa z niej narzędzia pojęciowe i hipotezy, które następnie testuje lub uszczegóławia na gruncie polskiego przypadku. Taki syntetyzująco-analityczny styl pracy z literaturą sprawia, że jej publikacje nie tylko korzystają z teorii, ale też ją wzbogacają.

Wkład empiryczny obejmuje współtworzenie i wykorzystanie kluczowych baz danych (PGSW, korpusy debat parlamentarnych, podkorpusy tematyczne) oraz rozwój narzędzi do analizy dużych zbiorów tekstów. Habilitantka nie tylko analizuje istniejące dane, ale także tworzy infrastrukturę badawczą, która może być wykorzystywana przez innych badaczy.

Warto zauważyć wyraźny rozwój warsztatu metodologicznego: od klasycznych badań sondażowych, przez quasi-eksperyment wokół reformy systemu wyborczego i porównania instytucjonalne, po zaawansowane metody text-as-data. Rozwój naukowy Habilitantki cechuje metodologiczne zróżnicowanie, umiejętność łączenia perspektywy ilościowej z interpretacją dyskursywną oraz przejrzyste prezentowanie procedur analitycznych. Rola metodologii jest dla Autorki na tyle ważna, że w niektórych tekstach ciężar metodologiczny nieco przytłacza refleksję socjologiczną, która zdaje się schodzić na dalszy plan. Należy jednak podkreślić, że Habilitantka prezentuje wysoki poziom warsztatu metodologicznego, umiejętnie dobierając narzędzia do pytań badawczych i świadomie nimi operując.

V. Dorobek naukowy poza cyklem

Załączony wykaz dorobku pokazuje aktywność zdecydowanie przekraczającą minimalne wymogi habilitacyjne. Obok trzynastu artykułów cyklu Habilitantka opublikowała liczne teksty w wysoko punktowanych czasopismach, rozdziały w monografiach krajowych i zagranicznych oraz raporty i opracowania naukowo-analityczne. Obecne są także prace współtworzące inne nurty badawcze (m.in. studia nad młodym pokoleniem, reakcjami społecznymi na wojnę w Ukrainie, obywatelskością młodych dorosłych). Pokazuje to, że Habilitantka nie ogranicza się do wąskiej specjalizacji, lecz angażuje w ważne, bieżące tematy społeczne, wykorzystując swój warsztat także poza głównym nurtem badawczym.

Aktywność projektowa Habilitantki jest wyraźnie ponadstandardowa: kierowała projektami NCN (OPUS, MINIATURA), realizowała projekty finansowane przez instytucje krajowe i europejskie, współpracowała z organizacjami pozarządowymi i instytucjami publicznymi. Kooperacja z ośrodkami krajowymi i zagranicznymi, udział w sieciach badawczych oraz stypendia i staże świadczą o dobrej pozycji

w środowisku międzynarodowym. Profil dydaktyczny – zajęcia z metodologii, analizy danych i socjologii polityki, opieka nad pracami dyplomowymi, mentoring – jest spójny z profilem badawczym. Habilitantka aktywnie uczestniczy także w pracach organizacyjnych na rzecz uczelni i środowiska.

VI. Podsumowanie

Analizy prowadzone przez Habilitantkę w ramach zgłoszonego cyklu mają w zdecydowanej większości charakter badań pierwotnych, a nie metaanaliz w sensie syntezy cudzych wyników. W artykułach wykorzystujących dane sondażowe dr Agnieszka Kwiatkowska prowadzi własne modelowanie statystyczne, konstruuje wskaźniki (np. wiedzy politycznej, postaw ekonomicznych i obyczajowych) i formułuje autorskie hipotezy; w pracach poświęconych dyskursowi parlamentarnemu współtworzy i eksploruje korpusy stenogramów sejmowych, stosując zaawansowane narzędzia *text-as-data*.

Podsumowując, cykl trzynastu artykułów dr Agnieszki Kwiatkowskiej jest solidnym, ciekawym i dobrze osadzonym w dyscyplinie osiągnięciem naukowym. Najmocniejsze strony dorobku to: konsekwentny program badawczy łączący analizy orientacji obywateli, instytucji i dyskursu elit; ważne doprecyzowania teoretyczne; innowacyjne zastosowania metod *text-as-data* do badania demokracji i dyskursu parlamentarnych elit oraz współtworzenie infrastruktury badawczej polskiej socjologii polityki. Dorobek Habilitantki oceniam jako mocny, nowoczesny program badawczy nad demokracją i dyskursem elit, który może (a nawet powinien) być z powodzeniem rozwijany w badaniach nad społecznymi, klasowymi i kulturowymi wymiarami polskiej polityki w epoce „polikryzysu”.

VII. Wniosek końcowy

Mając na uwadze: po pierwsze, spójny i dobrze udokumentowany charakter osiągnięcia naukowego w postaci cyklu trzynastu artykułów, po drugie, istotny wkład teoretyczno-empiryczny w rozwój socjologii polityki, socjologii demokracji i badań nad dyskursem politycznym, po trzecie, wysoki poziom warsztatu metodologicznego, po czwarte wyraźne przesunięcie od współautorstwa ku samodzielnej agendzie badawczej i po piąte bogaty, ponadstandardowy dorobek publikacyjny, projektowy, dydaktyczny i organizacyjny, **stwierdzam, że dr Agnieszka Kwiatkowska spełnia warunki wskazane w art. 219 ust. 1 ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (j.t. Dz. U. 2024, poz. 1571).**

W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie dr Agnieszki Kwiatkowskiej do dalszych etapów procedowania w sprawie nadania jej stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie nauki socjologiczne.